Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка
НАПН України

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ОСВІТНІХ ТРУДНОЩІВ І РІВНЯ ПІДТРИМКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

2021

УХВАЛЕНО

Вченою радою Інституту спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України протокол № 9 від 2 грудня 2021 року

Укладачі:
Прохоренко Л.І., Ярмола Н.А., Набоченко О.О., Данілавічютє Е.А., Ільяна В.М., Костенко Т.М., Чеботарьова О.В., Литовченко С.В., Бабяк О.О., Недозим І.В., Блеч Г.О., Трикоз С.В., Гладченко І.В., Трофименко Л.І., Рібцун Ю.В., Мартинюк З.С., Довгопола К.С., Жук В.В., Грибань Г. В., Курінна В.Р.

У методичних рекомендаціях подано методичний інструментарій, який допоможе встановити причину освітніх труднощів, що можуть виникати у учнів під час освітнього процесу визначення бар'єрів та стратегії подальшої підтримки задля їх подолання.

Видання здійснено за підтримки Громадської організації «Квант РАЦІО»

ЗМІСТ

Вступ
Алгоритм визначення категорій (типологій) освітніх труднощів у здобувачів освіти з особливими освітніми потребами та порядок забезпечення їх підтримки в закладі загальної середньої освіти

Додаток 1
Маркери для визначення освітніх труднощів I рівня у ЗЗСО

Додаток 2
Опитувальник для визначення I рівня підтримки здобувача освіти (здобуття освіти I ступеня)

Додаток 3
Опитувальник для визначення I рівня підтримки здобувача освіти (здобуття освіти II–III ступеня)

АЛГОРИТМ ВИЗНАЧЕННЯ ОСВІТНІХ ТРУДНОЩІВ, ПРИЧИН ЇХ ВИНИКНЕННЯ У УЧНІВ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ТА ПОРЯДОК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДТРИМКИ ПІД ЧАС ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

1. Методологія визначення освітніх труднощів (далі Методологія) встановлює порядок вивчення наявних компетенцій (далі — Вивчення) у **здобувачів освіти** та є обо-в'язковою для застосування у закладах згалної середньої освіти.

Методологія затверджується з метою визначення освітніх труднощів у здобувачів освіти і надання їм підтримки в освітньому процесі на рівні закладу загальної середньої освіти.

2. Терміни, що вживаються:

Вивчення наявних компетенцій — неперервний, цілісний, комплексний, динамічний процес визначення індивідуальних особливостей здобувача освіти, його потенційних можливостей з метою визначення рівня підтримки в освітньому процесі, подолання освітніх труднощів, які виникають у процесі навчання.

Освітні труднощі — це труднощі у навчанні, які впливають на процес здобуття освіти та рівень результатів навчання осіб відповід- ного року навчання у відповідному закладі освіти.

Рівень підтримки в освітньому процесі в інклюзивних класах закладів освіти —
обсяг тимчасової або постійної підтримки в освітньому процесі здобувачів освіти
з особливими освітніми потребами відповід- но до їхніх індивідуальних

потреб.

Інші терміни вживаються відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту».

3. Методологія ґрунтується на дотриманні найкращих інтересів особи та принципах:

- індивідуального підходу;
- партнерської взаємодії з батьками (законними представниками особи);
- об’єктивності;
- конфіденційності.

4. Процес Вивчення починається після виявлення освітніх труднощів особи та/або інших обставин, які впливають на якість освітнього процесу відповідно до віку.

5. Випадками, які можуть потребувати проведення Вивчення, є:

- випадки, встановлені на рівні закладів освіти (додаток 1 «Маркери для визна- чення освітніх труднощів І рівня у ЗЗСО»);

- випадки особистого звернення батьків (інших законних представників) особи до закладу освіти;

- випадки особистого звернення осіб віком від 16 до 18 років до закладу освіти.

6. За наявності одного і більше маркерів педагогічний працівник ініціює створення Команди психолого-педагогічного супроводу.

7. Вивчення проводиться в процесі освітньої діяльності протягом 10 робочих днів Командою психолого-педагогічного супроводу за Опитувальниками відповідно до класу навчання (додатки 2, 3) та іншими діагностичними методами.

8. Вивчення, що реалізується на рівні закладу освіти, проводиться Командою психолого-педагогічного супроводу, яка створюється відповідним наказом керівника закладу.

Вивчення передбачає аналіз здатності особи навчатися, її поведінку в різно-манітних ситуаціях, спостереження за психоемоційним станом особи та проявами девіантної поведінки.

За результатами вивчення Команда психолого-педагогічного супроводу вирішує, що:

- особа не має освітніх та/або поведінкових труднощів, які потребували б додаткової підтримки в освітньому процесі; має змогу адаптуватися до навчання у звичайному порядку;

- у особи виникають незначні освітні та/або поведінкові труднощі; додаткову підтримку може бути надано за допо- могою ресурсів закладу освіти;

- особа має суттєві освітні та/або поведінкові труднощі, тому батькам (законним представникам) рекомендовано звернутись до інклюзивно-ресурсного центру для проведення комплексної психолого- педагогічної оцінки розвитку особи.

9. Результати оцінки на рівні закладу фіксуються у протоколі оцінки розвитку особи (додається) та додаються до особової справи здобувача освіти.

10. Результати вивчення та визначені напрями підтримки на рівні закладу фіксуються у протоколі засідання Команди психолого-педагогічного супроводу закладу освіти.

ДОДАТОК 1. Маркери для визначення освітніх труднощів І рівня у ЗЗСО

Фізичні труднощі	Інтелектуальні (і когнитивні) труднощі	Функціональні труднощі		
		мовленнєві	сенсорні	моторні
Незначні порушення опорно- рухового апарату, які не призводять до ускладнень в освітній іяльності (плоско-вальгусна деформація стоп, порушення ОРА і т. д.)	Тимчасові, непостійні, короткотривалі, ситуативні, незначні порушення пам'яті, уваги, мислення	Наявність незначних, поодиноких особливостей функціонування мовлення, які можуть бути присутні в різних сполученняхпоєднаннях: 1. труднощі вимови одного чи більше звуків, недостатньо чітка та чиста за звучанням вимова звуків; 2. недосконалість словника за якістю, недостатнє і неточне використання лексичного значення слова; 3. незначні труднощі узгодження слів у словосполученнях, реченнях або добору правильної форми слова; 4. недостатнє інтонаційне забар-влення усного мовлення; 5. темп мовлення може бути дещо прискорений або	Порушення зору, слуху, опорно- рухового апарату, які усуваються корекційними засобами та не перешкоджають здобуттю освіти	Незначні порушення опорно-рухового апарату, які не призводять до ускладнень в освітній діяльності (плоско-вальгусна деформація стоп, порушення ОРА і т. д.)
Тимчасові порушення функціонування (переломи, струс мозку, пошкодження хребта, оперативні втручання і т. д.)	Розуміє звернене мовлення, проте має обмежений активний словник			
	Зниження інтелектуальної активності в період хвороби, або під час загострення деяких станів (астенія), або після перенесеного стресу Зниження продуктивності			

	механічного запам’ятовування	уповільнений, ритм скандований та нерівномірний		
		При цьому словник достатній, речення правильні, зв’язне мовлення — загалом відповідно до віку		

Навчальні труднощі	Соціоадаптаційні труднощі			
	поведінкові	особистісні	соціокультурні	комунікація
Учень засвоює програмний матеріал на початковому рівні з одного-двох предметів або окремі теми (мовно-літературного та математичного циклів). Незначні труднощі під час читання та письма, що загалом не перешкоджають розумінню прочитаного та формуванню письмового висловлювання, однак писемне мовлення містить окремі помилки одного, або різних типів.	Короткотривала, несистематична емоційна збудженість та емоційна вразливість	Поодинокі прояви девіантної поведінки	Тимчасові, несистематичні труднощі соціальної адаптації та комунікації, пов'язані зі зміною соціокультурного середовища (внутрішньо переміщені особи, особи з родин мігрантів, особи із білінгвістичних родин, представники національних меншин та ін.)	Тимчасові, несистематичні труднощі соціальної адаптації та комунікації

Труднощі засвоєння матеріалу, пов’язані з мовним бар’єром, адаптацією	Несистематичні труднощі під час побудови взаємин з однолітками	Здобуває освіту в закладі освіти з навчанням мовами корінних народів та національних меншин		

ДОДАТОК 2. Опитувальник для визначення І рівня підтримки здобувача освіти (здобуття освіти І ступеня)

(Актуальний стан розвитку здобувача освіти визначається протягом 10 робочих днів згідно з навчальною програмою)

Дата: _____

Назва закладу освіти: _____

Клас: _____

Прізвище, ім'я, по батькові здобувача освіти: _____

0 – не володіє
1 – володіє на низькому рівні
2 – володіє на середньому рівні 3 – володіє на достатньому рівні

Сфера	0	1	2	3	Примітки
Уважний при виконанні певного завдання					
Відображає послідовність подій					

Робить висновки					

Узагальнює					
Порівнює					
Аналізує ситуацію і пояснює що йому допомагає, а що заважає при виконанні завдань (мотивація до навчання)					
Використовує допомогу у навчальній діяльності					
Користується різноманітними джерелами інформації (словником, Інтернетом тощо)					
Виконує завдання в межах відведеного часу					
Функціональні (сенсорні, моторні, мовленнєві) труднощі					
Володіє мовленнєвими навичками (здатність підтримувати розмову, розповісти про свої враження, переказати оповідання тощо)					
Вимовляє всі звуки					
Мовлення плавне, темп середній з паузами відповідно до інтонації речення, ритм природний					

Реагує на зовнішні стимули (звернення на ім’я, звук, шум)					
Розуміє звернене мовлення з далекої відстані					
Списує з дошки, не пропускаючи слів та літер					
Тримає книгу далеко/близько при читанні					
Розрізняє і співвідносить кольори					
Розуміє інструкцію після декількох повторів					
Вчить вірш напам’ять					
Фізичні труднощі					
Функціонування ведучої руки					
Тимчасові незначні порушення ОРА					

Навчальні труднощі*					
Читає текст на рівні складності класу					
Розуміє прочитане (відповідає на запитання по тексту)					
Розуміє прихований зміст прочитаного тексту					
Пише з дотриманням правопису					
Висловлює свої думки письмово					
Переписує текст з дошки, підручника					
Пише під диктування					
Перевіряє написане на помилки					
Співвідносить кількість/число/цифру					

Додає та віднімає відповідно до навчальної програми					
Виконує вправи на додавання і віднімання без переходу через розряд					
Виконує вправи на додавання та віднімання з переходом через розряд					
Розв’язує задачі відповідно до навчальної програми					
Розв’язує приклади з невідомим числом відповідно до навчальної програми					
Застосовує практичні знання з математики (рахує гроші, може здійснювати покупки тощо). Вміє користуватися калькулятором					
Соціоадаптаційні труднощі					
Дотримується загальних правил закладу освіти (приходить вчасно, виконує домашні завдання тощо)					
Орієнтується у просторі закладу освіти					

Орієнтується в часі					
Легко встановлює контакти з іншими людьми (звертається до однолітків, ставить запитання, просить допомоги тощо)					
Дотримується шкільних і соціальних норм					
Працює в команді, групі					
Врівноважений, доброзичливий					
Розуміє ситуацію, в якій перебуває, і поводиться відповідно до неї					

* Рівень компетенцій у межах вікової норми.

Загальна кількість балів: _____

Отримання від **45 до 90** балів вказує на необхідність I рівня підтримки, який надається на рівні закладу освіти;

Отримання менше ніж **45 балів** вказує на необхідність звернутися до ІРЦ.

ДОДАТОК 3. Опитувальник для визначення І рівня підтримки здобувача освіти (здобуття освіти ІІ–ІІІ ступеня)

(Актуальний стан розвитку здобувача освіти визначається протягом 10 робочих днів згідно з навчальною програмою)

Дата: _____

Назва закладу освіти: _____

Клас: _____

Прізвище, ім'я, по батькові здобувача освіти: _____

0 – не володіє

1 – володіє на низькому рівні

2 – володіє на середньому рівні 3 – володіє на достатньому рівні

Сфера	0	1	2	3	Примітки
Уважний при виконанні певного завдання					
Відображає послідовність подій					

Робить висновки					

Узагальнює					
Порівнює					
Аналізує ситуацію і пояснює що йому допомагає, а що заважає при виконанні завдань (мотивація до навчання)					
Використовує допомогу у навчальній діяльності					
Користується різноманітними джерелами інформації (словником, Інтернетом тощо)					
Виконує завдання в межах відведеного часу					
Функціональні (сенсорні, моторні, мовленнєві) труднощі					
Володіє мовленнєвими навичками (здатність підтримувати розмову, розповісти про свої враження, переказати оповідання тощо)					
Вимовляє всі звуки					
Мовлення плавне, темп середній з паузами відповідно до інтонації речення, ритм природний					

Реагує на зовнішні стимули (звернення на ім’я, звук, шум)					
Розуміє звернене мовлення з далекої відстані					
Списує з дошки, не пропускаючи слів та літер					
Тримає книгу далеко/близько при читанні					
Розрізняє і співвідносить кольори					
Розуміє інструкцію після декількох повторів					
Вчить вірш напам’ять					
Фізичні труднощі					
Функціонування ведучої руки					
Тимчасові незначні порушення ОРА					

Навчальні труднощі*					
Читає текст на рівні складності класу					
Розуміє прочитане (відповідає на запитання по тексту)					
Розуміє прихований зміст прочитаного тексту					
Пише з дотриманням правопису					
Висловлює свої думки письмово					
Переписує текст з дошки, підручника					
Пише під диктування					
Перевіряє написане на помилки					
Співвідносить кількість/число/цифру					

Додає та віднімає відповідно до навчальної програми					
Виконує вправи на додавання і віднімання без переходу через розряд					
Виконує вправи на додавання та віднімання з переходом через розряд					
Розв’язує задачі відповідно до навчальної програми					
Розв’язує приклади з невідомим числом відповідно до навчальної програми					
Застосовує практичні знання з математики (рахує гроші, може здійснювати покупки тощо). Вміє користуватися калькулятором					
Соціоадаптаційні труднощі					
Дотримується загальних правил закладу освіти (приходить вчасно, виконує домашні завдання тощо)					
Орієнтується у просторі закладу освіти					

Орієнтується в часі					
Легко встановлює контакти з іншими людьми (звертається до однолітків, ставить запитання, просить допомоги тощо)					
Дотримується шкільних і соціальних норм					
Працює в команді, групі					
Врівноважений, доброзичливий					
Розуміє ситуацію, в якій перебуває, і поводиться відповідно до неї					

* Рівень компетенцій у межах вікової норми.

Загальна кількість балів: _____

Отримання від **45 до 90** балів вказує на необхідність I рівня підтримки, який надається на рівні закладу освіти;

Отримання менше ніж **45 балів** вказує на необхідність звернутися до ІРЦ.